

VEDØ VED KOLIND

Når man kører mod nord og vest fra Kolind, ad vejen mod Grenaa langs Nordkanalen, er man tilbøjelig til at kaste blikket mod syd og vest mod Kolind og det naturskønne Kolindsund.

Men det kan godt betale sig i stedet at kikke mod nord. Her ser man en særpræget to etager høj bygning rejse sig over de omgivende høje træer. Det er den gamle herregård Vedø.

Anton Rosens sydfløj

Den imponerende hovedbygning er fra 1918 og skyldes arkitekten Anton Rosen (1859-1928). Hans stil var en slags "fri historisme", hvor han anvendte historiske forbilleder frit sammensat, afpasset efter bygningernes brug. Vedøs hovedbygning er oven over stueetagen opført i traditionel dansk bindingsværk og passer dermed også sammen med hovedbygningens to andre fløje, der er i egebindingsværk og formodentlig omkring 300 år gamle.

Vedøs hovedbygning set fra havesiden, med Anton Rosens sydfløj til højre. Bemærk især det store karakteristiske 6 meter høje vindue, inddelt i 44 lige store kvadrater. Foto vfh 2010.

Anton Rosen var som mange af sine samtidige arkitekt-kolleger optaget af udsmykningen og hægede om detaljen – på dansk har vi kaldt stilen ”skønvirke” – i udlandet taler man om Jugend eller ”art nouveau”. På Vedø er der særprægede detaljer både ude og inde – udendørs bemærker man især det 6 meter høje vindue i gavlen til havesiden. Vinduet, der er inddelt i 44 lige store felter, går over to etager og er med til at oplyse hallen, der også præges af flere bemærkelsesværdige udsmykninger.

Anton Rosen er samtidig med Hack Kampmann (1856-1920), og en sammenligning med Hack Kampmanns Jagtslot på Kalø melder sig uundgåeligt. Både hvad angår den arkitektoniske stil og hvad angår udsmykning og detaljer.

Vedø var fra 1957 ejet af Julius Grand Pedersen og hustru, der dog i 2009 solgte gården – sammen med øvrige senere tilkøbte gårde og jord - til sønnen Niels Arve Pedersen, der selv ejer gårdene Haustedgård og Koustruplund. De to generationers gårde har siden 1994 været drevet sammen i et driftsfællesskab.

Vedø fra 1500- til 1700-tallet

Vedø kan i dag betegnes som en proprietærgård, men den har fra gammel tid været et større gods med både rigsråder og andre fornemme adelige som ejere. Den første kendte ejer er Anders Christensen Sandberg til Quelstrup på Mols, der ejede Vedø i 1500-tallet – han døde i 1567. I Koed kirkes kor ses endnu i dag en gravsten med portræt af Anders Christensen Sandsted og hans hustru Gertrud Krabbe og en datter. Der har tidligere stået tre kister med de omtalte i koret, men de er senere blevet nedsat på kirkegården. Koed kirke har hørt til Vedø helt op til moderne tid.

De fornemste ejere har nok været rigsråderne Frederik Reedtz og derefter hans søn rigsråd Jørgen Reedtz, der ejede Vedø i 1600-tallet. Jørgen Reedtz havde en betydningsfuld administrativ rolle under svenskekrigene 1657-60. Han var med til at indføre enevælden i 1660 og var derefter amtmand på Sjælland. Familien Reedtz ejede foruden Vedø også Fævejle i Lyngby sogn ved Grenaa.

Jørgen Reedtz var gift ind i den fornemme Trolle-slægt, men ægteskabet med Mette Trolle blev ikke lykkeligt. Mette Trolle var en overgang Griffenfelds elskerinde. Ægteskabet med Jørgen Reedtz blev opløst, og Mette Trolle endte som hertuginde af Avera i Spanien og gik over til den katolske tro.

En senere ejer af Vedø var oberstløjtnant Palle Kragh Hoff til Ryomgaard. Han og hustruen Anne Margrethe Galten lod 1776 tårn og våbenhus ved Koed kirke ombygge og opsatte på våbenhusets gavl det karakteristiske solur.

Fra 1800-tallet til i dag

Vedø ligger ud til Kolindsund og blev derfor opkøbt af aktieselskabet Kolindsund, efter at udtørringen af sundet var begyndt i 1872. Vedø fik efter udtørringen tillagt 120 tdr. land sundjord, der dog blev solgt fra i begyndelsen af 1930'erne. Aktieselskabet afhændede Vedø igen i 1884.

P. Mønsted's maleri af Vedø før Kolindsunds udtørring – Kolindsund ses i baggrunden. Maleriet er fra 1878 (Kolindsund udtørredes 1872-1880).

Køberen i 1884 var Henning Møller, der i 1907 solgte et større areal fra til et konsortium, der derefter udstykkede 22 husmandsbrug på arealet. Resultatet blev landsbyen Sundby, der hurtigt udviklede sig til et tæt og virksomt lokalsamfund med eget vandværk, forsamlingshus m.m. Forsamlingshuset blev dog nedlagt i 1966, vandværket i 1975. Folketingsmedlem Frants Mortensen kom herfra og havde i øvrigt foræret jorden til forsamlingshuset.

Det kan tilføjes, at af de engang så driftige 22 husmandsbrug er der i dag kun et enkelt selvstændigt landbrug tilbage, mens de øvrige er fritidslandbrug eller har bortforpagtet eller frasolgt jorden.

Til Vedø hørte en stor og driftig vandmølle, og det er måske det, der fik møllejer J. P. Petersen til at købe gården omkring 1916. Han ejede Munke Mølle ved Odense og blev derfor i daglig tale kaldt ”Munkemølleren”. Det var ham, der i 1918 hyrede arkitekten Anton Rosen til at bygge en ny sydfløj til gården. Man må sige, at det dermed lykkedes ham at sætte et afgørende aftryk på gården, som han i øvrigt solgte videre i begyndelsen af 1920’erne. Den store vandmølle ophørte driften i 1956.

Efter ”Munkemølleren” havde Vedø en omtumlet tilværelse med skiftende ejere, indtil gården i 1957 blev købt af Anna og Julius Grand Pedersen, der som nævnt havde gården indtil 2009 og endnu bor der. Vedø er altså i privat eje, så man må nøjes med at beundre den fra vejen, eller i hvert

fald udefra. Men her tager den sig også imponerende nok ud, ikke mindst på grund af Anton Rosens fornemme sydfløj.

Litteratur:

Vilfred Friborg Hansen: "Vedø indtil 1957. Vedø Hovedgård ved Kolinds historie fra 1500-tallet til 1957". I "Folk og Liv 2010", Boggalleriet Rønde 2010.

Anna Pedersen, Julius Grand Pedersen og Niels Arve Pedersen: "Et halvt århundrede på Vedø. Et stykke landbrugshistorie. Erindringer fra Vedø og Haustedgaard 1957-2010". I "Folk og Liv 2010", Boggalleriet Rønde 2010.

Skrevet af Vilfred Friborg Hansen i december 2010, til Syddjursportalen.